

СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ЗМІСТУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У статті йдеться мова про модернізацію освітнього процесу у навчальному закладі й вимоги до професійної компетенції керівника. Визначено умови, що можуть підвищити результативність управлінської діяльності керівника, й основні складові результатів діяльності сучасного керівника навчального закладу.

Ключові слова: професійна компетенція керівника, управлінська технологія

Аннотация. В статье речь идёт о модернизации образовательного процесса в учебном заведении и требованиях к профессиональной компетентности руководителя. Определены условия повышения результативности и основные составляющие результатов управленческой деятельности современного руководителя учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность руководителя, управленческая технология

Annotation. This article is about modernization of the educational process especially in school and the requirements for the leader's professional competence. The conditions for the effectiveness' increasing and the main components of a modern school leader's management performance are also determined.

Keywords: leader's professional competence, the management technology

Актуальність. За останнє десятиліття помітно зросла зацікавленість учених, педагогів-практиків у вивченні проблеми управлінської компетентності керівника професійного навчального закладу, що говорить про важливість і соціальну значущість проблеми.

Аналіз педагогічної літератури й практика свідчать про різні авторські визначення поняття «управлінська компетентність» та застосування наукових підходів до тлумачення його суті через різноманітні концепти або окремі педагогічні й філософські категорії, такі, як обсяг повноважень посадової особи, педагогічний такт, характерні риси особистості, знання, досвід у тій чи іншій галузі науки, обізнаність, авторитетність, правильність тощо.

Це є свідченням того, що відсутність однозначного тлумачення поняття можна вважати природним педагогічним явищем. У зв'язку з багатогранністю й багатоаспектністю діяльності керівника навчального закладу (далі - НЗ) визначення поняття «управлінська компетентність» буде або дуже загальним, або дуже заплутаним. Однак при визначенні поняття «компетентність» доречно використовувати однорідні категорії, що характеризують особистість, і розглядати їх у взаємозв'язку, що буде його доповнювати і конкретизувати.

Багато вчених, практиків, дослідників при визначенні цього поняття застосовували різні його концепти, такі, як права, коло питань, якість управлінської діяльності (авторитетність), обсяг функціональних повноважень, професіоналізм як професійно-особистісну якість керівника НЗ. Однак більшість досліджень підтверджує той факт, що категорія «управлінська компетентність» визначається головним чином наявним рівнем професійної освіти, досвідом, індивідуально-психічними особливостями (темперамент, характер, соціально-психологічні, професійно-ділові, адміністративно-організаторські, вольові якості), мотивацією професійної діяльності й безперервної освіти, самовдосконаленням і рефлексією, рівнем творчого потенціалу.

Керівнику сучасного навчального закладу доводиться працювати в період оновлення функціональних обов'язків та видів управлінської діяльності, що пов'язаний з конкретно-історичними умовами розвитку країни, розширення сфери знань та умінь в галузі менеджменту освіти та іншими об'єктивними обставинами. Обов'язок керівника - створити умови, в яких би кожен міг би самореалізуватися.

Метою поданої статті є розкриття сутності й вимог до професійної (управлінської) компетентності керівника навчального закладу.

В умовах переходу до ринкових відносин одним з головних завдань відповідно до Закону України “Про професійно-технічну освіту” є “задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих та конкурентних на ринку праці робітниках” [2].

Л.Б. Полак визначає основні напрями управлінської діяльності керівника ПТНЗ, особливості управління навчально-виховним та навчально-виробничим процесом, вивчено їх результативність, проаналізовано різноманітні форми навчання учнів на уроках теоретичного та виробничого навчання [3].

Таким чином, аналіз управлінської діяльності керівника навчального закладу в науковій літературі показав, що:

— на сучасному етапі відзначається певна інтенсифікація наукових досліджень, щодо підвищення результативності управлінської діяльності керівника;

— виникають нові і модернізуються діючі принципи, методи, функції управління керівника навчального закладу.

Процес модернізації управлінської діяльності керівника залежить від того, наскільки ефективно сучасний керівник впроваджує в управлінську діяльність новітню наукову управлінську інформацію.

У програмах підготовки менеджерів на Заході містяться не тільки наукова інформація, а й певні відомості з літератури та мистецтва. Керівники навчаються навіть, як використати особистісні креативні ресурси, щоб створити у своїй організації творчий колектив, де кожний виконує завдання, спрямовані на розвиток особистості.

З цього погляду навчальний заклад є найсприятливішим об'єктом для створення організації творчих людей. У даному випадку змінюється роль самого менеджера, який повинен бути більше неформальним лідером, ніж

організатором. Тому нікого не дивує, що директори шкіл у Голландії, Бельгії, Великобританії у вільний час займаються музикою, поезією, живописом.

Сучасний керівник НЗ не стільки має давати розпорядження, скільки співпрацювати, а це означає, що потрібно змінити стиль роботи, виробити нову управлінську культуру. Для цього слід по-перше, перебудуватися, змінитись внутрішньо, підходити до вчителя й учня не з позиції учасника спільної діяльності, в якій зацікавлені всі; по-друге, прагнути більше знати з наукової точки зору про людину та сучасне управління.

Директор навчального закладу стає ключовою фігурою в здійсненні управлінської діяльності навчально-виховного процесу. Тому модернізація освітнього процесу вимагає зробити універсальними вимоги до професійної компетенції керівника професійного навчального закладу, а саме:

➤ Сучасний НЗ існує в умовах ринкових відносин. Директор має володіти технологіями менеджменту й маркетингу в освіті, щоб не залишитися осторонь від реалій сучасного життя. Директор НЗ – лідер-менеджер, який управляє педагогічною системою професійного навчального закладу, її розвитком, організовує й стимулює професійну діяльність педагогічних працівників, сприяє формуванню культури організації, організовує та забезпечує їх діяльність.

➤ Запровадження державно-громадської моделі управління НЗ передбачає залучення до управлінських процесів широкого загалу педагогічної громадськості, батьків, громадських організацій. Тому одним з головних напрямків оновлення управлінської діяльності є набуття знань і вмінь щодо управління школою як соціальною системою. Директор у такому вимірі стає соціальним лідером, який повинен одноосібно приймати управлінські рішення.

➤ Перехід на нову структуру та зміст загальної середньої освіти потребує створення принципово нових моделей науково-методичної роботи в

НЗ. Якщо раніше педагогічний колектив обирав проблему, за якою працювала професійна школа, то в нових умовах доцільно опрацювати цілісну концепцію освітньої практики, яка б врахувала особливості і можливості конкретного навчального закладу. Таку діяльність педагогічного колективу повинен спрямувати творчий керівник навчального закладу, який є досвідченим інженерно-педагогічним працівником.

➤ Застосування сучасного комплексу знань і вмінь теорії управління, зокрема в ринкових умовах, здійснення інноваційної діяльності стає основою оновлення освітнього процесу, реформування освітньої галузі й підвищення статусу директора школи, як керівника.

Оновлення процесу управління має випереджати процеси розвитку сучасного навчального закладу. Особливо це необхідно у контексті підготовки керівника навчального закладу, модернізації програми підвищення кваліфікації з урахування досвіду європейських країн. Необхідно використовувати розвиток можливостей Асоціації керівників НЗ України щодо удосконалення форм співпраці з громадськими організаціями, органами управління освітою, інститутами післядипломної освіти, установами тощо.

Сучасний керівник навчального закладу виступає трансформатором оновленого змісту освіти, освітніх технологій, форм та методів навчання, виховання й розвитку особистості, піклується про власну управлінську діяльність, про впровадження елементів новизни, оригінальності, тобто всього того, що необхідне для забезпечення реформування навчально-виховного та навчально-виробничого процесу в НЗ та підвищення результативності управлінської діяльності.

Результат управлінської діяльності - це результати дій керуючої системи щодо переведення освітньої системи, педагогічного колективу, навчально-виховного процесу, фінансово-господарської діяльності, санітарно-гігієнічних і безпечних умов у новий стан, що забезпечує керуюча система [5].

Тому основними складовими результатів управлінської діяльності сучасного керівника НЗ стають: навчально-виховний та навчально-виробничий процес; педагогічний колектив; забезпечення умов освітньої діяльності та професійної діяльності; фінансово-господарська діяльність; система управління НЗ.

Для досягнення мети в практичній діяльності керівник використовує різні управлінські технології, підходи.

Наукові підходи утворюють певні моделі управлінської діяльності: системний підхід; ситуаційний підхід; програмне управління; колегіальне управління; управління якістю освіти; адаптивне управління; особистісно-зорієнтоване управління; демократичне управління; управління інноваційними процесами [4, 29].

Умовами, які зможуть підвищити результативність управлінської діяльності керівника визначено:

1. Запровадження державно-громадської моделі управління:

- Залучення до управлінських процесів широкого загалу педагогічної громадськості, батьків, громадських організацій. Тому одним із головних напрямів оновлення управлінської діяльності є набуття знань і вмінь щодо управління навчальним закладом як соціальною системою. Керівник у такому вимірі є соціальним лідером, який повинен одноосібно приймати управлінські рішення.

- Сучасний навчальний заклад існує в умовах ринкових відносин, тому керівник його має володіти технологіями менеджменту й маркетингу в освіті. Керівник стає менеджером, який управляє педагогічною системою навчального закладу, її розвитком, організовує й стимулює професійну діяльність педагогічних працівників, сприяє формуванню культури організації, вивчає попит на освітні послуги, організовує та забезпечує їх якість.

- Питання якості освіти потребують створення принципово нових моделей науково-методичної роботи в НЗ. Якщо раніше педагогічний колектив обирав проблему, за якою працював, то в нових умовах доцільно опрацювати цілісну концепцію освітньої практики, яка б врахувала особливості й можливості конкурентного навчального закладу. Таку діяльність педагогічного колективу повинен спрямувати творчий керівник, який є досвідченим педагогічним працівником.

- Застосування сучасного комплексу знань і умінь теорії управління, здійснення інноваційної діяльності стає основою оновлення освітнього процесу, реформування освітньої галузі й підвищення статусу самого працівника.

2. Модернізація функцій управлінської діяльності керівника.

- Бачення стратегії й розвитку є визначальною з позиції прогнозу організації життєдіяльності навчального закладу в умовах реформування управлінської освіти з урахуванням найкращого світового досвіду й особливостей розвитку освіти в регіонах нашої держави.

- Керівництво освітнім процесом та здійснення моніторингу - провідна функція у створенні системи управління навчальним закладом, спрямоване на вироблення у керівника необхідних умінь і навичок, необхідних для прийняття управлінських рішень й усвідомлення відповідальності за їх реалізацію.

- Мотивація й управління персоналом – це створення сприятливих умов для стимулювання учасників навчально-виховного процесу до творчої праці, усвідомлення відповідальності за роботу з персоналом на демократичних засадах.

- Управління розвитком та фінансами сприяє ефективному розвитку навчального закладу в нових економічних умовах, пошуку додаткових джерел фінансування й організації маркетингової діяльності.

- Внутрішня й зовнішня комунікація – це адаптування керівника до необхідності засвоєння інформаційних та комунікативних технологій на засадах відкритості й толерантності [5].

3. Здійснення стратегічного управління НЗ, що зможе забезпечити його розвиток у майбутньому, а не тільки функціонування.

Стратегія менеджменту забезпечує основу для управлінської діяльності в цілому та для здійснення основних її функцій, аналізу, планування, організації, контролю, регулювання. Стратегія менеджменту - це масштабні прогнози щодо реалізації місії (призначення) організації та досягнення цілей. Щоб навчальний заклад зміг забезпечувати свій розвиток у довготривалій перспективі, у нього мають бути переваги над іншими аналогічними установами. Він зможе впоратися зі своїми завданнями лише за умови, якщо надає освітні послуги, які стабільно задовольняють потреби споживачів. Це означає, що освітні послуги навчального закладу повинні мати конкурентні переваги, які можна створити лише за стратегічного управління.

Для вироблення вміння правильно організувати управлінську діяльність керівнику необхідно:

1. Розглядати навчально-виховний процес як цілісну систему, що самостійно розвивається.
2. Виокремлювати головні суттєві питання й відсіювати другорядні.
3. Не вирішувати середні питання “на ходу” і, навпаки, вирішувати дрібні питання “з ходу”, не влаштовуючи через них довгих та багатолюдних засідань.
4. Виявити достатню самостійність, активність та ініціативність, виховувати ці якості у підлеглих та учнів.

5. Не відволікатись і не давати відволікати себе від намічених дій.
6. Коригувати свої дії у разі різкої зміни зовнішніх чинників й обставин.
7. Не забувати перевіряти якість і терміни виконання завдання даного підлеглим, вміти оцінити результат роботи й не забути похвалити виконавця.
8. Приймати не тільки врівноважені й обережні рішення, але й рішення з ризиком (у розумних межах).

Очікуваними результатами управлінської діяльності при здійсненні освітнього менеджменту для керівника є такі:

- забезпечення саморозвитку у викладачів та учнів, уміння бути самокритичними і готовими до змін;
- усвідомлення значення своєї ролі керівника й організатора, формування почуття впевненості в собі;
- визначення життєвого середовища, в якому в учнів формується готовність вчитися, творчо працювати, орієнтуватися в ситуаціях, людях і обставинах; поява прагнення звільнитися від комплексів і упереджень;
- формування вміння приймати викладачів і учнів такими, якими вони є [4].

Отже, критерії вимірювання раціональності управлінської діяльності й оцінювання її результативності пов'язані зі сприйняттям зовнішніх і внутрішніх змін у взаємодії освітніх процесів у навчальному закладі. Важливими для керівника показниками змін у взаємодії процесів є спосіб мислення, стиль поведінки, уміння вчасно відмовлятися від шкідливих звичок у власному управлінні. Впровадження сучасних управлінських технологій, які ґрунтуються на діалозі, моделювання ситуацій вибору, вільного обміну думками, забезпеченню зростання творчої та інноваційної діяльності педагога.

Управлінська технологія - це діяльність керівника, побудована на принципах та закономірностях теорії й практики управління, що має за мету розв'язання суперечності між елементами взаємодії керівної й керованої систем [5]. Підхід до управління як до діяльності, результатом якої є досягнення певного результату, може бути побудоване на “суб'єкт-суб'єктних” відносинах, оскільки не кожна людина має право на участь у процесі управління освітою (навчального закладу).

Саме на виявлення оптимального співвідношення “керівник-підлеглий”, що дозволить досягти найбільш ефективного надання освітніх послуг, і спрямований науковий пошук представників особистісно-зорієнтованого підходу до управлінської діяльності. Тому в управлінській діяльності провідними визнаються людино-центристський підхід, технологічною базою якого є мотиваційне програмно-цільове управління, адаптивний підхід, що базується на технології рефлексійного управління.

Література

1. Коломінський Н. Стиль керівництва в освіті: проблеми формування та вдосконалення / Н.Коломінський // Освіта і управління. – 1997. – №2. – С. 106-113.
2. Про професійно-технічну освіту: Закон України від 10.02.98 р. № 103/98 ВР // Урядовий кур'єр. - 1998. - 12 березня.
3. Полак Л.Б. Навчально-виховний процес у закладах профтехосвіти: управлінський аспект : навч.-метод. посіб. / Л.Б. Полак. - К. : Вища школа, 1999. – 112 с.
4. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О.І. Мармаза. - Х. : Видавнича Група “Основа”, 2004. - 240 с.
5. Мельниченко В. Нові підходи до управління навчальним процесом у ПТНЗ / В. Мельниченко // Професійно-технічна освіта. - 2004. - № 2. - С. 20-21.